

Lola Randl

De grote tuin

Vertaald uit het Duits door Goverdien Hauth-Grubben



SIGNATUUR

2020

PASTINAKEN

Het enige wat momenteel in de tuin groeit is pastinaak. Hartje winter staat daar nu tweeënhalve rij pastinaken. Het groen is afgestorven, maar onder de grond houdt de witte wortel stand. Er zit eigenlijk heel veel in zo'n raap. Hoewel het strikt genomen geen raap is, maar een pastinaak, een plant uit de familie van de pastinaken. Deze familie heeft veertien familieleden. Als je de pastinaak uit de grond trekt, geurt hij, en als je hem kookt, smaakt hij zoet. Maar je kunt hem niet al te vaak eten, want ineens vind je hem dan niet lekker meer en staat hij je tegen.

En dan kan het zomaar gebeuren dat de pastinaken die je tegenstaan in de kelder belanden en dat je ze daar vergeet. Heel langzaam worden ze dan steeds kleiner en schrompeli-ger en als je er dan weer aan denkt, zijn ze misschien al aan het uitschieten en willen nieuwe pastinaken worden. Maar smaken doen ze nog steeds. Dan vraag je je af hoe je ze zo lang kon vergeten, terwijl ze toch zo lekker zijn.

Sommigen zeggen 'pastinaak', anderen 'witte wortel'. Ik zeg 'pastinaak'. De tweeënhalve rij pastinaken die er nu nog staat, zit al zeven maanden in de grond. De planten zijn allang afgestorven en liggen bruin en verdroogd op de harde winteraar-

de. Maar de wortels zijn vorstvrij. Alles wat er van de pastinaak over is, bevindt zich nu in de wortel. Ik denk dat dit de beste tijd is om ze er uit te halen. Maar misschien kan ik het toch beter eerst vragen. Het zijn immers de pastinaken van mijn moeder. Dat ik nu een tuinboek schrijf, wil nog niet zeggen dat ik haar pastinaken mag oogsten. Ik oogst er maar een-tje, dat merkt ze vast niet, en die doe ik de minnaar cadeau.

MIJN MOEDER

Mijn moeder schudt haar hoofd over mijn plan om een tuinboek te schrijven. Zij weet beter dan wie ook dat ik veel te weinig geduld heb voor de tuin. Ik heb tegen haar gezegd dat mijn analyticus wil dat ik dat doe, maar ik weet niet of ze dat gelooft. In elk geval heeft ze er sindsdien niets meer over gezegd.

Mijn moeder is haar hele beroepsleven landschapsarchitecte geweest. Dat was nog in de tijd dat je maar één beroep had, en dat meestal je leven lang. Al zolang ik mijn moeder ken, brengt ze meerdere uren per dag in de tuin door. Ik denk dat ze dat gewoon nodig heeft. Het gaat om een zware vorm van hartstocht. Ik heb nog nooit de rust gehad om te kijken hoe mijn moeder tuinierde. Zodra ze begon iets over de tuin te vertellen, was ik binnen een paar seconden verdwenen. Dat ging helemaal vanzelf. Nu is mijn moeder drieenzeventig en ik ben zevenendertig, en ik sta naast haar met pen en papier in de hand. Ze schudt haar hoofd en denkt dat het weer een van mijn bevliegingen is. En daar heeft ze natuurlijk gelijk in.

ZADEN

Meestal zitten zaden in zakjes verpakt en die zakjes zitten in een doos. In de winter zitten de tuinlieden achter hun geopen-

de doos en sorteren hun zakjes. Ze dromen van het volgende seizoen en maken lijsten van welke zaden ze nog nodig hebben. Meestal houden ze lijsten bij, die ze de hele maand december en januari bewerken en die dan eind januari eindelijk verstuurd worden. Natuurlijk kun je ze intussen veel eenvoudiger via internet bestellen en heb je helemaal geen lijsten meer nodig, maar dat is niet de bedoeling. Plantencatalogussen die telkens weer worden doorgebladerd en lijsten die je wekenlang verfijnt, zijn niet te vervangen door het internet.

Ik vraag mijn moeder of het zaad van een plant hetzelfde is als bij de mens het embryo. Mijn moeder begrijpt mijn vraag niet of wil hem niet begrijpen. Ze vermoedt dat daar een provocatie achter zit. Terwijl het toch het eenvoudigste is wat er is. Mijn moeder zegt dat je niet 'zaden' maar 'zaaigoed' zegt. Ik schrijf dat op in mijn notitieboekje. Ze denkt dat als het zo moet, er van het tuinboek niets terechtkomt.

ZAAIGOEDBEURS

Binnenkort worden op de bushaltes en aanplakborden in de dorpen ook weer de zelfgetekende affiches opgehangen om ruchtbaarheid te geven aan de zaaigoedbeurzen in lege stationsgebouwen of gymzalen of permacultuurboerderijen. Affiches die zijn gemaakt door mensen die de wereld willen verbeteren en daarom op het platteland zijn gaan wonen. Soms vraag ik me af of ik niet ook zo iemand zou kunnen zijn en wat ik zou moeten doen om dat te bereiken. Ik heb in elk geval alvast een paar boeken over dit onderwerp gekocht. Ze liggen op mijn nachtkastje.

Op zo'n zaaigoedbeurs heb ik ook de minnaar leren kennen.

Ik had helemaal geen zaden om te ruilen bij me, en hij ook niet. En dus herkenden we elkaar meteen.

HERMANN EN IRMGARD

De man en ik hadden zelfs de dozen nog niet uitgepakt toen er een vrouw aanklopte en zei dat ze graag bij ons wilde komen poetsen, want volgens haar hadden we wel een heel groot huis aangeschaft. Bovendien had ze ook al bij meneer Von Arnim gepoetst, en die was heel tevreden geweest.

Irmgard is klein, kogelrond en heeft heel grote borsten. Ze weet alles wat er in het dorp gebeurt en kijkt elke middag naar een soap waarin mensen elkaar bedriegen. Hermann is haar man, al negenenveertig jaar. Hermann was Irmgards eerste vriendje, zij was toen zestien en hij al vierentwintig. Op haar achttiende verjaardag zijn ze getrouwd en gaan samenwonen. Liefde op het eerste gezicht is volgens Irmi nog altijd de beste liefde.

Hermann en Irmi staan elke ochtend om vijf uur op. Ze doen dat omdat ze dat altijd zo hebben gedaan. Het grootste deel van hun leven hebben Hermann en Irmi bij de LPG in de stal gewerkt. Sinds ze met pensioen zijn, hebben ze een grote hartstocht ontwikkeld voor hun tuin. Eerst waren het alleen een paar tuinbedden voor eigen gebruik. Maar omdat het stuk grond achter hun huurhuis nog heel ver doorloopt, zijn ze blijven uitbreiden en hebben ze steeds meer tuinbedden aangelegd. En kassen en konijnenhokken en een ren voor de kippen en eenden en een tonnetjesplee en en en. Nu heeft Irmi geen tijd meer om bij ons te komen poetsen. Volhardend en met een grote voorliefde voor orde en regelmaat slepen ze hun weelderige lijven van 's morgens tot 's avonds over het terrein

en hebben al snel elke plek bewerkt. Steeds meer mensen uit de grote stad stoppen voor het huis van Hermann en Irmi, waar Irmi op een bordje GROENTEN EN BLOEMEN heeft geschreven. De mensen uit de stad bellen aan en willen groenten en bloemen kopen, omdat ze het gevoel hebben dat de groenten uit Hermann en Irmi's tuin authentieker zijn dan andere groenten.

'Ik zou willen dat mijn leven er ook zo uitzag,' zeg ik tegen mijn therapeute. 'Dan zou ik altijd om vijf uur opstaan en wist ik altijd precies wat ik moest doen.'

Mijn therapeute kijkt me alleen maar vriendelijk aan en vraagt of ik mijn mindfulnessoefeningen heb gedaan.

ANALYTICUS

Mijn analyticus heeft natuurlijk niet gezegd dat ik een tuinboek moet schrijven. Mijn analyticus heeft gezegd dat ik beter naar een analytica kan gaan, en vanaf dat moment hebben we elkaar alleen nog maar ontmoet om seks te hebben. Dat was toen ik nog in de stad woonde. Dat ik op het platteland ben gaan wonen, kon hij niet begrijpen. Ik heb geprobeerd het hem uit te leggen, maar het was zinloos. Soms stuurt hij me nog een berichtje en heel af en toe ga ik bij hem langs. Maar eigenlijk ga ik nu naar een vriendelijke en evenwichtige therapeute.

DE THERAPEUTE

De therapeute zegt dat het tuinboek, net als alles wat ik doe, een vlucht voor mezelf is. Dat wat ik met de therapeute doe, heet gesprekstherapie. De analyticus zegt dat gesprekstherapie bij mij niets zal opleveren, nooit en te nimmer. Hij denkt dat ik de therapeute toch alleen maar voor de gek houd en dat

geen analyticus me ooit nog zal aannemen, omdat mijn psyche door gesprekstherapie verknoeid zou zijn.

‘Waarom loopt u voor uzelf weg?’ vraagt de therapeute met haar benen over elkaar, en ze kijkt me aan met die welwillende glimlach van haar. Haar benen zijn meestal over elkaar geslagen als ze met me praat.

‘Wat gebeurt er als u met uzelf alleen bent?’

Ik word er heel onrustig van als de therapeute zo langzaam en zorgvuldig praat. Over twee minuten zijn er vijftig minuten voorbij. Ik kan beter nu al opstaan, dan haal ik de trein nog. ‘Daar zal ik eens over nadenken,’ zeg ik, en ik schiet mijn jas aan.

DE TUIN

Een tuin is een omkaderd stuk grond waarop planten en/of dieren worden gehouden. Je kunt het zichtbare kader ook weglaten en dat alleen denken. De grens, met of zonder omheining, is die van de cultivering, dat wil zeggen de door mensenhand opgelegde structuur en ordening die de tuin scheidt van de wilde natuur. En aangezien het er bij een tuin ook altijd om gaat rust te bewerkstelligen die anders ontbreekt, is een omheining zo dom nog niet. Deze afscherming kun je tot stand brengen met een muur, een hek, een haag of een andere beschutting of bescherming tegen inkijk. Het enige bedrijf in ons dorp dat niet in de landbouw zit, produceert anti-inkijkschermen. De fabrikant heeft een methode bedacht om plastic buisjes, gemaakt van plastic afval van plastic ramen, met een draad aan elkaar te weven en er op die manier een fantastisch anti-inkijkscherm in verschillende kleuren van te maken. Bovendien is dit anti-inkijkscherm licht, goedkoop en gaat het ook heel lang mee, mits je er zorgzaam mee omgaat.

Mensen leggen een tuin aan voor de oogst, om zich te voeden, zich in terug te trekken, zich te ontspannen of ook om therapeutische redenen. De tuin als therapeut kan je bezighouden en je kunt een voorbeeld nemen aan de planten en dieren, die helemaal niet zoveel piekeren, en het kost relatief weinig.

Een tuin is altijd een gevecht tussen je eigen voorstellingen en externe omstandigheden.

VERONIKA

Of je wilt of niet, vanuit ons huis kijk je de hele dag uit op het dorpsplein. Meestal wil je het niet, maar dan kijk je toch voortdurend uit het raam. Elke woensdag om één uur komt de viskraam, op dinsdag komen de broodkraam en de vleeskraam en om de week komt de kledingkraam. Om zeven uur 's morgens gaat mevrouw Schabionke naar haar werk en om halfdrie wacht Hubi op zijn moeder om opgehaald te worden. Van zes tot elf 's avonds zitten de moeilijk opvoedbare jongeren uit het jeugdtehuis in het bushokje. De jongeren uit het dorp zelf zitten in het andere bushokje, bij de nieuwbouw. In totaal zijn er drie bushaltes, waarvan er maar twee een hokje hebben.

Vanuit ons raam heb ik ook Veronika ontdekt. Ze droeg een rok met daaronder een broek en had een kind voor haar buik geknoopt. Ik ben naar het dorpsplein gerend en daar hebben we elkaar leren kennen.

Veronika was ook nog maar pas in het dorp komen wonen. Anders dan ik had ze een tamelijk duidelijk plan. Ze was hiernaartoe gekomen om de wereld te verbeteren.

'Aha,' zei ik, en ik vroeg me af waarom ik eigenlijk hier was. Maar ze vroeg het me niet.

Om haar plan met die wereldverbetering uit te voeren had Veronika samen met haar familie aan de rand van het dorp een oude LPG-boerderij gekocht, helemaal niet zo ver van de LPG-boerderij van de fabrikant van anti-inkijkschermen. De oude LPG-boerderij zou nu een permacultuurboerderij worden.

‘Aha,’ zei ik alweer, en toen nog ‘heel interessant,’ om niet alleen maar ‘aha’ te zeggen. Bovendien vond ik het echt heel interessant, het was de eerste keer dat ik van een permacultuurboerderij hoorde.

‘We willen de kringloop weer sluiten,’ zei Veronika. Haar lange haren wapperden in de wind en in de leren heuptas onder het kind voor haar buik zat een nuttig stuk gereedschap. Dat leek me op dat moment heel aannemelijk, dus zei ik: ‘Dat is waar.’

’s Avonds in bed vroeg ik me pas af welke kringloop ze eigenlijk precies bedoeld had, en ik vroeg het aan de man. Maar de man was niet meer in de stemming om over de kringloop te praten en sliep al bijna. Altijd als de man op het punt staat in slaap te vallen, schiet me een heel belangrijke vraag te binnen.

DE MINNAAR

De minnaar woont in het huis tegenover ons. Of beter gezegd: tegenover ons is natuurlijk de kerk, en de minnaar woont achter de kerk, in een oud vakwerkhuis dat pal in de bocht staat. De straat loopt zo dicht langs het huis van de minnaar dat op de smalste plek de stoep maar één voet breed is. Als je over de stoep rond het huis loopt, moet je op die plek met één voet op de straat en met de andere op de smalle stoep lopen.

Die straat ligt daar sinds er na de Wende opeens heel veel

geld voor asfaltstraten was. De huizen aan de straat, dat wil zeggen ons huis en ook het huis van de minnaar, zijn tijdens de restauratiewerkzaamheden aan de straat steeds dieper weggezakt. Toen in DDR-tijden de betonplaten werden gelegd, verzakten ze voor de eerste keer, en toen er na de Wende asfalt overheen gegoten werd, verzakten ze voor de tweede keer. Daarom is ons huis nu rolstoeltoegankelijk, terwijl er vroeger twee treden waren. Vanuit onze eetkamer zie ik de kerk van voren en vanuit de slaapkamer van de minnaar van achteren.

Uit de tijd dat de minnaar nog geen minnaar was, maar een lichtkunstenaar met een firma in China, is er nog zijn oude weekendhuis, een paar kilometer van ons dorp vandaan, en dat is nu het minnaarshuis. Dat huis staat vrij in de velden en maar heel af en toe rijden er grote tractors of de witte auto-tjes van de thuiszorg voorbij.

DE MAN

Ik heb de man voorgesteld om ook een therapeut of een therapeute te zoeken, dat zou misschien het eenvoudigste zijn, maar volgens de man is dat niet nodig. Ik ken de man al zoveel jaar, maar kan gewoon niet wijs uit hem worden. Mijn theorie is dat de man al heel veel levens heeft geleefd, dus niet slechts een paar tientallen, maar echt veel. En dat hij zich daarom door niets uit zijn evenwicht laat brengen en al helemaal niet door mij. Soms denk ik zelfs dat dit leven hier, met mij in het huis tegenover de kerk, misschien wel het laatste leven van de man hier op aarde is. Terwijl het bij mij om het eerste of hoogstens het tweede leven hier gaat. Voor mij is dit alles nog heel nieuw, en daarom is het maar goed dat ik zo'n ervaren iemand als de man aan mijn zijde heb.

SCHEUTEN

Een scheut is een uitloper die uit een zaadje door de bodem dringt en dan zijn groene blad naar het licht uitstrekt. Om uit het zaadje te kunnen komen, heeft de scheut warmte en water nodig. Eerst komt de wortel eruit en verankert het zaadje in de aarde. De wortel moet ervoor zorgen dat het water dat de plant nodig heeft, wordt opgenomen. Vervolgens strekt de scheut zich naar boven uit, het licht tegemoet. De scheut ontwikkelt bladeren, en die doen aan fotosynthese en de wortel groeit steeds dieper en verder.

De moleculen die aan fotosynthese doen en die chlorofyl worden genoemd, zijn groen en zetten koolstofdioxide in zuurstof om. Voor de plant blijft daarbij de koolstof over, en daarvan wordt de plant gebouwd. Dat wil zeggen: de stengel, de steel, de takken en de bladeren worden naar boven toe aangelegd en de wortels en de knollen verder omlaag. En dan, vroeg of laat, stellen de planten vast dat ze niet meer weg kunnen. Als de planten zich nu willen voortplanten, hebben ze in de regel een derde nodig, die ze helpt bij elkaar te komen. Meestal is die helper de wind, maar het kunnen ook insecten zijn, soms ook slakken, en heel af en toe mensen. Veel planten hebben ook alleen aan zichzelf al genoeg, omdat ze man en vrouw tegelijk zijn of omdat ze zich vegetatief voortplanten, zonder seks dus. Dan vormen ze gewoon een kloon van zichzelf en zijn ze er nog een keer opnieuw.

OPKWEKEN

Bij Hermann en Irmi staan de halve eettafel en alle vensterbanken vol met plastic doosjes waarin zaadjes ontkiemen. In elk turftablet komt één zaadje, dat doet Hermann, en Irmi giet er dan water op. Vervolgens komt het zaadje met de turf op de

warmste plek in huis, op de bank aan de tegelkachel, en als het eenmaal ontkiemd is en de spruit zich strekt, moet hij worden verplaatst naar de koude zone bij het raam om daar gehard te worden voor het ware plantenleven. Want als de spruit op de kachelbank te gretig omhoogschiet, heeft de plant daar ook niets aan, omdat hij dan later te zwak en te slungelig zal zijn voor een leven als plant in de vrije natuur. Irmi moet dan ook oppassen en de kiemplantjes telkens weer verplaatsen tussen de verschillende warmtezones: woonkamer, keuken en gang.

Iedereen heeft inmiddels gehoord dat de zaden bij Hermann en Irmi het zo goed doen, en daarom heeft mijn moeder me ook meteen nog een paar chilisoorten en rooktabak en palmkool en artisjokken en venkel meegegeven, met de vraag of Hermann en Irmi die niet ook kunnen opkweken.

Eigenlijk is er bijna geen plaats meer. Overal steken gele kaartjes uit de zakjes en daarop staat: TOMATEN, PAPRIKA, SELDERIE, SNIJBIET, POMPOEN, COURGETTE, AUBERGINE, PEPERONI en WASABI, dat is Japanse mierikswortel.

SNEEUWKLOKJES

Van de ene op de andere dag staan ze daar, en ze laten zo ingetogen en onschuldig hun witte kopje bungelen dat je wel verrukt móét zijn. Iedereen is dol op sneeuwkllokjes, omdat iedereen al vergeten was hoe het is als de eerste zonnestralen weer de grond verwarmen en je voelt dat de lente eraan komt, ook al is de winter meestal nog helemaal niet voorbij. Maar binnenkort zal dat wel het geval zijn. Dat te weten is al voldoende, en de sneeuwkllokjes zijn daarvoor het onmiskenbare bewijs.

Sneeuwkllokjes zijn eigenlijk nergens nuttig voor, wat ze natuurlijk alleen maar nog mooier maakt. Als de kinderen ze

plukken en mee naar huis nemen, laten ze daar na korte tijd hun kopje hangen en dan weet je dat ze onrecht is aangedaan. Sneeuwkllokjes kun je hoogstens uitgraven en op een andere plek in de vrije natuur weer ingraven. Met een beetje geluk duiken ze dan volgend jaar ook op die nieuwe, door jou uitgezochte plek weer op.

De sneeuwkllokjes zelf hebben geen flauw idee wanneer de winter voorbij is. Ze komen gewoon tevoorschijn als het een paar dagen een beetje warmer is en de grond voor die tijd bevroren was. De vorst in de grond wekt ze tot leven. Zodra de vorst voorbij is, merken ze dat ze er zijn en beginnen te groeien. Als de vorst dan nog een keer terugkomt en zij staan als sneeuwkllokjes al buiten, gaan ze gewoon op de grond liggen en doen alsof ze slapen. Daarna staan ze weer op alsof er niets is gebeurd.

Er wordt wel gezegd dat sneeuwkllokjes door insecten bestoven worden, maar het laatste halfuur is er bij de sneeuwkllokjes in onze tuin geen enkel insect opgedoken. De meeste insecten slapen waarschijnlijk nog of zijn nog helemaal niet geboren. Toen ik al bijna geen geduld meer had om nog langer op een insect te wachten, verscheen er een mier.

EMILY

Emily verlangde nergens zo vurig naar als naar een tuin. Ze was tenslotte, zoals dat zo mooi heet, vanwege de liefde uit Amerika hiernaartoe gekomen met al haar geld. De rijkdom van haar familie had er niet alleen voor gezorgd dat het in verval geraakte stamhuis van de Von Arnims weer opgeknapt kon worden, maar ook dat het landgoed een paar kilometer verderop tot een familiekasteel werd omgebouwd. Het geld

had Emily van haar oma, die de grootste Duitse krant in New York bezat, en van haar ouders, die een brouwerij in Newark hadden. Het van-adel-zijn had Emily zich trouwens wel een beetje anders voorgesteld. Ze was nog steeds een vreemde in dit dorp en zou dat ook altijd blijven. Dat wist ze nu tenminste. Het stelde haar zelfs gerust om dat eens en voor altijd te weten. Te lang had ze gehoopt in deze wijdvertakte adellijke familie een thuis te vinden en in het dorp op zijn minst een inspirerende literaire kring of zoiets. Maar de enige die zich hier met boeken bezighield, was die historicus Nagel, en die kon in haar bijzijn geen woord uitbrengen. En juist daarom was de kasteeltuin zo belangrijk. Dat had ze ook precies zo tegen haar man gezegd. En als ze die nu niet snel kreeg, haar kasteeltuin, dan was ze weg, of eigenlijk was dat niet precies hoe ze het had gezegd, maar zo was het wel bedoeld, en dat wist hij.

Het belangrijkste zouden de muren zijn, die het paradijs tegen het dorp zouden kunnen beschermen, en het op een na belangrijkste de Californische perziken. Er moesten terrassen naar het zuiden worden aangelegd en muren van steen worden opgetrokken, zodat elke Brandenburgse zonnestraal op deze zuidhelling gevangen werd en de vruchten van haar geboortestreek konden gedijen. Alleen op die manier zou het gaan.

FRUITBOMEN SNOEIEN

Als Veronika de bomen snoeit, en dat moet nu wel, anders is het binnenkort te laat, heeft ze een heel lange zaag nodig, een tamelijk lange schaar, een korte schaar, een korte zaag en een korte ladder, en soms ook nog een lange ladder. Ze houdt ervan fruitbomen te snoeien, omdat ze heel goed weet dat

elke boom met lekkere vruchten altijd een kunstwezen is. Een levend wezen dat uit twee levende wezens in elkaar geknutseld is. En juist omdat het om een door mensenhand gemaakt cultuurwezen gaat, zal het de mens altijd nodig hebben om zich door hem in de ideale vorm te laten brengen. Veronika had zich voorgenomen de oude prinsenappelbomen rond de kasteelvijver onder handen te nemen. Ze waren al meer dan honderd jaar geleden geplant en helemaal verhout. Bij het snoeien van fruitbomen is het de bedoeling om de boom in zijn fysiologische evenwicht te brengen, hem te helpen een kegelvorm te ontwikkelen waarbij de onderste takken verder uitsteken dan de bovenste, zodat de vruchten optimaal zon krijgen en daarom even zoet en sappig worden als de appelliefhebber hoopt. En Veronika was een echte appelliefhebster. Ze zag al een groot appelproject voor zich, waarbij ze elke appelboom van het dorp wilde determineren en in een kaartstelsel opnemen. De allerlekkerste wilde ze redden en tot nieuwe, jonge bomen veredelen, en de oude zou ze waardig laten sterven, want een boom sterft niet van vandaag op morgen, maar gedurende vele jaren waarin hij nog altijd smakelijke appels kan dragen, maar wel steeds minder.

Veronika had in de kasteeltuin een boom ontdekt die al zo oud en scheef was dat hij met een van zijn takken op de grond kwam, en die tak was de grond in gegroeid en even verderop als jonge boom weer eruit gegroeid, met even smakelijke appels. De jonge boom werd steeds sterker, en de oude boom kon tegen de jonge boom aan leunen en nog lang verder leven.

ONTKIEMEN

Ik zit bij Hermann en Irmi thuis en maak foto's van de eerste kiem die op de kachelbank uit het turftablet tevoorschijn

komt en zijn piepkleine groene blaadje naar het licht uitstrekt. Ik weet nog niet waar het fotoproject toe zal leiden, maar er valt vast iets mee te doen. De projectmens gaat ervan uit dat in alles een project schuilt. Dat vermoed ik ook bij deze kiem en daarom maak ik er maar vast een paar foto's van.

'Is dat niet het sensationeelste moment bij het hele proces?' zeg ik, en ik kijk Hermann aan alsof hij daar ook iets over moet zeggen. Hermann schudt nog meer zaadjes uit het zakje op zijn hand en verdeelt de zaadjes met zijn vlezige vingers in de kleine plastic schaalpjes.

'Ben je gelukkig als daar iets uit komt?' blijf ik aandringen.

'Ja,' zegt Hermann, en hij vindt mijn vraag duidelijk een beetje dom. 'Zo is dat nu eenmaal,' voegt hij er nog aan toe, en hij laat me zijn onvolledige gebit zien.

Dan kijken we allebei, Hermann en ik dus, hoe Hermann de rest van de zaadjes verdeelt, zaadje voor zaadje. Dat lijkt me rustig te maken, dat met die zaadjes. Misschien moet ik ook maar met opkweken beginnen.

'S NACHTS

Ik lig wakker in mijn bed en vraag me af waarom ik plantenkieren fotografeer, en ik bedenk dat ik eigenlijk een tuinen-cyclopedie zou moeten aanleggen. Waarschijnlijk is het toch gewoon de angst voor de dood, zoals de analyticus zegt. Ik doe het licht aan en pak een van mijn wereldverbeteringsboeken van mijn nachtkastje. Dit hier gaat over terra preta. Voor dat Veronika heeft gezegd dat we nu allemaal heel veel terra preta moeten maken, wist ik helemaal niet dat er zoiets als terra preta bestond. Terra preta is een bijzonder vruchtbare aarde, die we zelf kunnen produceren, en als heel veel mensen

dat zouden doen, was het grote klimaatprobleem misschien al opgelost. De man slaapt al. Omdat hij al zoveel levens achter de rug heeft, is dat met de dood helemaal geen punt meer voor hem. De minnaar is ook niet bang voor de dood, waarom weet ik niet. Waarschijnlijk omdat hij als zoon van een slager weet dat het snel gaat en dat het nu eenmaal zo is. De analyticus zegt dat seks het enige is wat helpt tegen de angst voor de dood. Dat klopt ook wel, maar het helpt maar kort. Een tuinencyclopedie helpt dan al langer. Ik leg het boek weer weg, doe het licht uit en druk mijn gezicht in het kussen, want soms helpt dat. Het schiet me te binnen dat ik helemaal niet heb opgeschreven welke scheuten ik vandaag eigenlijk heb gefotografeerd. Ik hengel naar de camera en klik nog een keer door de foto's. Inderdaad zien alle scheuten er vrijwel hetzelfde uit.

SCHEUTEN II

De jonge scheuten die daar in Hermann en Irmis woonkamer hun kopje uit de aarde steken, zijn ook niet bang voor de dood. Ze denken helemaal niet over hoe het zal zijn zo als bloem, en wat er gebeurt als het op een gegeven moment weer kouder wordt. Ze kunnen gewoon alleen maar de plant worden die ze zijn. De mens zou ook graag de mens willen worden die hij is. Maar voor hem is het moeilijker. Er zijn gewoon te veel mogelijkheden wie hij zou kunnen zijn.

Een drift wordt als een onweerstaanbare drang ervaren. Planten en dieren denken er helemaal niet aan zich te verzetten tegen die kiemdrift, terwijl de mens zijn driften steeds vaker uitstelt of omvormt.